

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. הא אין הכתוב מדבר אלא בעובד כוכבים שישנו תחת ידך.....1
- ב. שטר אמה העבריה ... אב כותבו.....2
- ג. אותם בחזקה ולא אחר בחזקה.....3
- ד. דכתב ליה שטרא אדמיה היינו כסף.....4
- ה. אלא שיחרור שטר ... עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול 4
- ו. בן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא ... בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן.....6
- ז. ואלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנים. 7
- ח. ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה אמה העבריה ומציאתה לאביה ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד ... דאיתיה לאב ... למעוטי אחין.....8
- ט. מכאן שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו.....9
- י. וכי תשלחנו חפשי מעמך מי ששילוחו מעמך יצא בורח ויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך.....10
- יא. מנין לבורח שחייב להשלים.....10

דף טז.

א. הא אין הכתוב מדבר אלא בעובד כוכבים שישנו תחת

ידך

אסור לעבד או לקרובים לבא אל הגוי בעקיפין ולפדות בפחות משויו או להפטר מעבודתו באופן שאינו על פי הדין למרות שהגוי תחת ידינו וממשלתינו.

דינים¹ הנוהגים בעבד עברי הנמכר לעכו"ם שהוזכרו לעיל דף טו: אינו אלא, בזמן שהיובל נהג² וידינו תקיפה על האומות, שיש בנו כח עליהם לצוותם לעשות דבר, או שלא לעשותו.

¹ חינוך מצוה שמה

² מנחת חינוך שם אות א שבזמן שאין היובל נהג אין דין עבד עברי

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אולם גם בזמן הזה המוכר עצמו לעכו"ם, חייב לעמוד בהתחייבותו, ואינו רשאי לגזול³. אולם יוצא מעבודתו לפי כל סיכום שסיכם עמו, או על פי דין המלכות⁴.

ב. שטר אמה העבריה ... אב כותבו

כבר התבאר לעיל דף יד: שעבד עברי בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין⁵, ואמה העבריה. נקנים בשטר

כיצד בשטר⁶ המוכר עצמו, כותב העבד לאדון⁷ על הנייר או על החרס הריני מכור לך הריני קנוי לך ונותן לו השטר.

מכרוהו בית דין⁸, כותב בית הדין לאדון איש פלוני קנוי או מכור לך⁹.

³ כמבואר בב"ק דף קיג. ועיין שו"ע חו"מ שמח ב ושנט א לאם מותר להטעותו.

⁴ מכיון שאין דיני עבד עברי נוהג כהיום. עיין מנחת חינוך פרשת משפטים מצוה מב אות א שהאריך בזה והאם גופו קנוי למעשה ידיו.

⁵ ו אף על פי שבי"ד מכרוהו אין בי"ד כותבין לו שטר העומד לראיה [איך] פלוני נמכר לפלוני בכסף או בשוה כסף או בשטר. יקר תפארת שם

⁶ רמב"ם הלכות עבדים פרק ב הלכה א

⁷ כיון שפסק רוב הסדא דאב צריך לכתוב בתי מכורה לך והוא הדין לעבד דלא ידעינן דעבד נקנה בשטר אלא מדכתיב אחיך העברי או העבריה הוקשו זה לזה ובאמה כתיב לא תצא כצאת העבדים ודרשינן אבל נקנית היא כקניין העבדים ולמדנו שקניינה יהיה בשטר ולא בחזקה מדכתיב אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת כלומר אשה הנקנית בשטר מכל מקום עיקר למידת קניינות בשטר הוי מעבד כנעני וכשם שהוא או רבו המוכרו כותבין השטר כן אמה העבריה אב כותבו והוא הדין לעבד עברי. כסף משנה שם. וקצת צ"ע אמאי אצטריך להכי הא העבד הוא המוכר ובשדות המוכר הוא כותב השטר אולם לעיל דף ט. איתא התם מעניינא דקרא והכא מעניינא דקרא התם כתיב ומכר מאחוזתו במוכר תלה רחמנא הכא כתיב כי יקח בבעל תלה רחמנא. וא"כ בע"ע דאיתא כי תקנה הו"א דתליא באדון הקונה קמ"ל שהעבד או הבי"ד המוכר כותב.

⁸ כיון שנמכר בע"כ והבי"ד הם הבעלים שמוכרים ודאי צריכים לכתוב בלשון שמוכרים הם כגון כמו הקונה קרקע או ע"כ מהבירו דכותב לו שדי וכו' ה"נ כותבים לו איש פלוני וכו' כנ"ל פשוט אעפ"י שאינו מבואר להדיא.

⁹ מנחת חינוך מצוה מב אות א

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ובאמה העבריה¹⁰ כותב האב על הנייר או על החרס בתי מכורה לך¹¹ בתי קנויה לך ונותן ביד האדון¹², ושטר אמה העבריה האב כותבו¹³, ואם כתב האדון אינה קנויה¹⁴.

ג. אותם בחזקה ולא אחר בחזקה

עבד כנעני¹⁵, בין קנאו מגוי בין קנאו מישראל בין קנאו בעודו גוי בין קנאו אחר שהטבילו רבו ראשון לשם עבדות, נקנה בכסף בשטר ובחזקה. דכתיב (ויקרא כה פסוק מו) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אֲחֵרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אֶתְזָה הַקִּישׁוֹ הַכְּתוּב לְשָׂדֵה אַחֻזָּה, מִה שְׂדֵה אַחֻזָּה נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבִשְׂטֵר וּבַחֲזָקָה, אִם עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבִשְׂטֵר וּבַחֲזָקָה.

¹⁰ רמב"ם הלכות עבדים פרק ד הלכה ג

¹¹ כשם שמוכר העבד או הקרקע כותב השטר ואומר שדי או עבדי מכור לך או קנוי לך ואינו נכתב בלשון הקונה לומר שדך מכורה לי (כך במוכר בתנ"ך) ומה שלמדנו מאם אחרת הקישה הכתוב אינו אלא גילוי בעלמא ובירושלמי פרק קמא דקידושין סדר מכירה כך הוא אני פלוני מכרתי בתי לפלונה כסף משנה שם

¹² והנה בעיקר דין שטר אמה העבריה קשה לי דהא לא מצינו חילוק בדין יעוד אם נמכרה בכסף או נמכרה בשטר, וא"כ כשנמכרה בשטר והאב כותב השטר לדין דקיי"ל דמעוה הראשונות לקדושין ניתנו א"כ במה מיעדה, ואף הגם כשנמכרה בשטר ודאי נותן להאב כסף מ"מ עיקר המכירה הא נעשית בשטר, ונ"מ אם יתן הכסף אח"כ שלא לשם קנין אלא לשם פרעון כפי התנאי, ואולי דאף שנותן הכסף אח"כ לשם פרעון מ"מ ניתנו גם לקדושין, וגם בזה נאמר מעוה הראשונות לקדושין ניתנו, ולפי"ז נמצא שקודם שנתן הכסף לא יוכל ליעדה, אם אין שהות ביום לעשות בה שו"פ וגם אם מכרה עבור מלוה אף דאסור למכרה לפרוע חוב וכמו שכו' הרמב"ם בפ"א בדין עבד עברי, מ"מ אם עבר ומכרה ודאי הוי מכירה אבל לא יוכל ליעד אם אין שהות ביום דהא מלוה לא הוי כסף לגבי קידושין. אבן האזל שם

אבן לפי מה שכתבתי בפ"ד הל' ז' דמעוה הראשונות לקדושין ניתנו אינו דהוי קדושין ממש אלא דהוא זכות קדושין, וזהו חדוש בדין יעוד ואח"כ מיעדה בדברים כדאיתא בירושלמי, א"כ אפשר דכאן הוי חדוש הגם שטר זה שיש בו גם זכות לקדושין האב כותבו, דאף דבשטר קדושין הבעל כותב זהו דוקא בשטר קדושין ממש, אבל זה אינו קדושין אלא מכירה על קדושין וגם בזה האב כותבו.

ולפי"ז אפשר דנוכל לכוין זה גם בדברי הרמב"ם דכיון דקיי"ל אינו מוכרה לקרובים משום דצריך שתהי' ראויה ליעוד, א"כ ע"כ כשמוכרה בשטר ג"כ צריכה שתהי' ראויה ליעוד, וא"כ אם לא נימא כמו שכתבנו הי' צריך לומר דמה דכתב הרמב"ם לשון השטר מכירה בתי מכורה לך זהו בעיקר המכירה מצד האב, אבל מצד אפשרות היעוד שיוכל ליעדה גם אם אין שהות ביום יהי' צריך שגם הקונה שהוא האדון יכתוב בתוך קנויה לי שבשירצה ליעדה יועיל השטר לקדושין דהא הרי את קנויה לי מהני בשטר קדושין כדאיתא בקדושין דף ו', ולכן כתב הרמב"ם וכפל דבריו ושטר אמה העבריה האב כותבו לומר שרק האב כותבו ומ"מ מהני אח"כ ליעוד וכמו שכתבנו.

¹³ כלומר ששכר הסופר על האב למרות שבדרך כלל אין מוכר את בתו אלא מתוך דוחקו. אבהא"ז שם

¹⁴ דהוה אמינא אורחא דמילתא הכי הוא אבל מ"מ אם כתב האדון בתוך מכורה לי בתוך קנויה לי קמ"ל דלא הוי קנויה עד שיכתוב האב, ופלוגתא דאמוראי היא בפ"ק דקידושין ופסק כרב חסדא דאמר האב כותבו ומעמא דילפינן משטר מכירת קרקעות דמוכר כותב דכתיב ואקה את ספר המקנה הכא נמי מוכר כותבו דהיינו אב, ושאיני קדושי אשה שהבעל כותב את השטר, דכתיב כי יקח איש אשה ולא תלקח אשה לאיש. יקר תפארת שם

¹⁵ שו"ע ונו"כ חו"מ קצו א, יו"ד רסו כג

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

והחזקה¹⁶ הוא שישתמש בו לגופו, כגון שיתיר לו מנעלו או ינעילנו או שיוליך כליו לבית המרחץ או הלבישו או הפשיטו הרחיצו סכו גררו, שכל אלו שהם שימוש לגופו של האדון היא מלאכת עבדות ונקרא חזקה שהחזיק בו לצרכו¹⁷.

אבל אם עשה לו שאר מלאכות, שאינו שמוש בגופו, כגון שתפר לו בגדיו או בשל לו קדרה או אפה לו פת וכיוצא באלו, אינם נקראו חזקת עבדות ולא קנאו בהן¹⁸. וי"א¹⁹ שקנה.

עבד עברי, בין מכרוהו בית דין, ובין מוכר עצמו, וכן אמה העבריה אינם נקנים בחזקה²⁰.

ד. דנתב ליה שטרא אדמיה היינו נספ

י"א²¹ שאם משחרר האדון את העבד מרצון העבד וכותב לו שטר הרי זה כמקנה אותו לעצמו ודינו ככל שטרי קנין ואין צריך בו דיני גט שחרור, אך אם שחררו בעל כרחו הרי צריך שיהיה בו דיני גט שחרור כגון לכתבו לשמה וכדומה. ויש²² שאין מחלקים ובכל אופן חייב ליתן לו גט שחרור.

ה. אלא שיחרור שטר... עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול

הרב שמחל²³ לעבד על הכסף שנשאר לו לעבוד כנגדו אינו מחול לו עד שיכתוב לו שטר שחרור, בין מוכר עצמו בין מכרוהו בית דין ובין אם נמכר

¹⁶ שו"ע ונו"כ יו"ד שם, הו"מ שם ג

¹⁷ כל אלו הן בכלל קנין חזקה, דמה חזקה היא בגופה של קרקע שנעל או נדר או הפר בה, אף בעבד בעינין שיהנה מגופו של עבד סמ"ע שם ב

¹⁸ ועיי"ש ש"ך יו"ד מא שהקה סתירה מחו"מ קצו ד

¹⁹ דעה ראשונה בסתם בשו"ע שם ד, והוא דעת ה"ה ברמב"ם שבאכילת פירות קנה קרקע.

²⁰ ערוך השולחן העתיד הלכות יובל סימן מא סעיף ב ועיי"ן מנ"ח שם והנה מבואר כאן דגבי ע"ע אין שום קנין בעולם כגון משיכה או חליפין רק שני הקנינים הללו כסף או שטר ועיי"ן בסוגיא קדושין ד"ד עד סוף הסוגיא שם ועספ"י ומקנה שהאריכו והסכמות כולם כהר"מ דרק באלו השני קנינים נקנה הע"ע

²¹ מנ"ח שם ה באמת נלע"ד ברורן של דברים כ"ה אם כן כאן הדין כך דבאמת אם הרב משחרר את העבד מרצון העבד או ל"צ כי הוי כמו שמקנה אותו לעצמו. דרבו מוכרו לעצמו בשטר ואף דלא נכתב לשמה כי אין זה מחמת שטר שחרור רק הוי שטר קנין אך בשטר כזה צריך רצון העבד, אבל אם משחרר אותו בע"כ של העבד אם כן מחמת שטר קנין ל"מ אבל אם נכתב לשמה ובתלוש כדין ש"ש יכול לשחררו אף בע"כ דילפינן מעבד כנעני כמו שפירש"י.

²² פנ"י וקצוה"ח מובא במנ"ח שם

²³ רמב"ם הלכות עבדים פרק ב הלכה יא – יב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

לעכו"ם²⁴, כיון שגופו קנוי, כיצד הרי שקנהו בששים ועבד שנה או שנתים ואמר לו שאר הדמים מחולין לך לך לדרכך לא נפטר משעבודו²⁵, עד שיכתוב לו שטר.

אולם אין גוף העבד קנוי כקנין האדון בעבד כנעני ואינו אלא לחיוב עבודה לאדונו ומעשה ידיו לו²⁶, אולם מציאתו לעצמו וכן יכול לזכות ע"י לאחר כי אין ידו כיד רבו²⁷.

נמצאת אומר שעבד עברי שמכרוהו או שמוכר עצמו²⁸, נקנה בכסף או בשטר וקונה את עצמו בחמשה דברים, א. בשנים, אם שלמו שש שנים ממכירתו²⁹, ובמוכר עצמו בששלמו שנות מכירתו. ב. או ביובל³⁰, אפילו נמכר יום אחד לפני היובל היובל מוציא ואפילו ברח ופגע בו יובל, היובל

²⁴ ומדסתם רבינו משמע דאפי' הנמכר לגוי גופו קנוי לגוי ואם מחל על גרעונו [אינו מחול] עד שיכתוב לו את השטר. יקר תפארת שם. וראיתי להרשב"א ז"ל בקידושין דף מ"ז על מ"ש רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי וז"ל ותירץ הרמב"ן דכיון דב' קניינין הן בעבדות אחד קנין ממון והוא קנין דמעשה ידיו ואחד קנין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממקצת מצוות וקנין הגוף הוה הוא המצריכו גט חירות ואינו נפקע בדיבור דומה לקנין רשות שהוא צריך גט להיתר וממנו הוא למד לפיכך אמרו שאף עבד עברי יש לרבו בו קנין איסור שהרי מתירו בשפחה כנענית ואין קנין איסור נפקע בלא גט בין באישות בין בעבדות הלכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול אלא הו"ל כמפקיר עבדו שצריך גט שחרור ע"כ וכתב הרשב"א ז"ל ולפי דברי רבינו נראה מוכר עצמו שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית אין צריך שטר שחרור אלא במחילת גרעונו סגי ליה וצ"ע דהא סתמא תניא [עכ"ל הרשב"א].

²⁵ אולם דעת הריטב"א ותוס' שנפטר מחיוב מעשה ידיים עיין מנ"ח שם ה – ז באריכות.

²⁶ וז"פ דאין העבד יכול לומר לרבו איני ניוון ואיני עושה דהעיקר שקנה אותו הרב למע"י ול"ד לאשה עם איש. וכן הרב אי"ל איני זנך ואיני נוטל מע"י דגם באשה אין הבעל יכול לומר כן אף דיש פוסקים סוברים דמוזנות אשה הוא רק מדרבנן ומכ"ש כאן דלכ"ע דאורייתא. מנ"ח שם.

²⁷ מנ"ח שם

²⁸ מנ"ח שם ה

²⁹ ולא שנות עולם יוצא לחירות ועמ"ל פ"ב מה"א שהאריך ומסיק להלכה דל"ב ש"ש מעל"ע דשעות רק ד"מ שנמכר בר"ח ניסן ביום תיכף שמגיע ליל ניסן שלמו לו השש שנים וכ"ד רה"פ. מנ"ח שם

³⁰ ואינו מבואר בר"מ כאן מתי יוצא ביובל אם תיכף בר"ה של שנת היובל או אם ביוה"כ דכתיב בקרא פ' בהר ביוה"כ תעבירו שופר וקראתם דרור וכו' וד"ו הוא פלוגתא בר"ה ד"ה ע"ב רבנן סוברים מיוה"כ הייל יובל ור"י ב של ריב"ב סובר דמר"ה הייל יובל ומר"ה ועד יוה"כ לא היו העבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדים לאדוניהם אלא עטרותיהן בראשיהם כיון שהגיע יוה"כ תקעו בשופר נפטרו העבדים לבתיהם וכ"פ הר"מ כר"י בנו של ריב"ב בפ"י מה"ש ויובל ע"ש ובס' מ"א שם כתב הטעם דלא נפטרינן לבתיהם אף על גב דמר"ה מתחיל יובל היינו טעמא כיון דמבואר בש"ס שם בדף אח"ז וכ"פ הר"מ דשלשתן מעכבין את היובל היינו אם לא תקעו ב"ד בשופר או לא החזירו השדות או שלוח עבדים ע"ש ע"כ מר"ה ועד יוה"כ מתלי תלי וקאי דלמא לא יתקעו או לא יחזרו השדות ולא יהי יובל כלל ואח"כ ביה"כ כשעשוין שלשתן חל יובל למפרע ע"כ לא משתעבדין דלמא יהי יובל ואינן נפטרינן לבתיהם דלמא יבטל היובל דהיינו דלמא לא יעשו א' משלשתן וא"כ פשוט דמר"ה ועד יוה"כ אסורים העבדים בש"כ דלמא יהיה יובל אי"כ יצאו לחירות מר"ה ואסורים מר"ה. מנ"ח שם

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

מוציאו וא"צ להשלים, וי"א שצריך כמבואר להלן דף יז. או בגרעון כסף³¹, ושוה כסף³², אפילו בעל כרחו של האדון³³, כמו שהתבאר לעיל דף יד טו. או בשטר שחרור³⁴, וצריך לכתבו לשמה³⁵ וכל דיני גט יש בו, או במיתת אדון בלא בן.

דף טז:

ו. בן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא ... בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן

כבר התבאר מסכת יבמות דף סא: שקטן – כשם שאין ביאתו קונה מן התורה בעוד שהוא קטן, שאין קניין לקטן מן התורה³⁶, כך אין חליצתו חליצה, דאיש כתיב בה בחליצה ולא קטן, דכתיב (דברים כה פסוק ז) וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְגו', ולפיכך קטן אינו חולץ עד שיגדיל, והוא שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד³⁷, ויבדקוהו שהביא ב' שערות אחר שהגדיל³⁸.

³¹ דעת ר"ת הובא בתרי"ד דף כ"א דדוקא אם נקנה בכסף או בש"כ יוצא בגרעון כסף, אבל אם נקנה בשטר אינו יוצא בגרעון כסף, ודעת רבינו ישעי' שבכל ענין יוצא בגרעון כסף, עמ"ל כאן פ"ג ה"ז והמ"ל כתב שם בשם תוס' רי"ד דאפילו נותן במתנה שייך גר"כ.

³² ואין צריך שטר שחרור. מנ"ח שם ד

³³ נ"פ דדוקא אם נותן לרבו המעות בע"כ ויוצא לחירות אבל אם אינו לפניו א"י דלא מצינו תקנת הילל כמו בבתי ע"ח שיהי' חולש מעותיו ללשכה עיין גיטין ע"ה ור"מ פ"ב מה"ש ויובל וז"פ. מנ"ח שם ד.

³⁴ וא"ת אמאי לא תנן במתני' שקונה את עצמו בשטר תרצו בתוס' ד"ה אמר רבא דלא השבינן אלא יציאות בע"כ של אדון אבל שטר מדעתו של אדון הוא.

³⁵ ולכאורה כיון דמסיק דצריך ג"ש דגופו קנוי וכבר הבאנו בשם הרמב"ן הטעם דגופו קנוי דיש לו שני קנינים אחד למע"י וא' כמו קנין אישות שמותר בש"כ כמו ע"כ דפטור מקצת מצות ע"ש. אם כן כיון דצריך שטר ומהני שטר אף על גב דאינו מבואר בתורה גבי עבד עברי מ"מ ק"ו מעבד כנעני א"כ דין שחרור זה כמו שחרור כנעני דבעינן לשמה ותלוש וכו'. דיש שני מיני שטרות כמ"ש שטר קנין וזה א"צ לשמה ותלוש ושאר דברים אך גט אשה וג"ש דבא להפקיע איסור צריך לשמה ותלוש דהוא גזה"כ. ויש חילוק גם כן דשטר קנין שאדם מקנה לחבירו א"י להיות בע"כ של חבירו כי אין אדם יכול לכופף לקנות או לקבל מתנה מאתו וגם אם אין זוכה בשטר מרצונו אין הדבר נקנה לו כי הוא בע"כ לא זכה בשטר וכו"ז בשטר קנין אבל גט ושחרור גזה"כ אפי' בע"כ מתגרשת ומשתחרר אם בא לידם הגט אף שאינם זוכים בגט כלל כ"ה גזה"כ. מנ"ח שם ה

³⁶ שו"ע ונו"כ אבהע"ז ג

³⁷ ומה שאמר בכל מקום י"ג שנה ויום אחד לא שצריך יום אחד יותר אלא ר"ל שצריך י"ג שנים שלימות מיום אל יום לאפוקי חסרון מקצת שעות הלכך מיד בתחלת לילה נתמלאו שנותיו והוי גדול. משנה ברורה סימן נג ס"ק לג

³⁸ כמ"ש בנדה מ"ו א' מ"ח ב' דלחליצה לא סמכינן אחזקה דרבא. ביאור הגר"א שם ג

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אבל אם הביא ב' שערות קודם שהגדיל אינו נחשב גדול על ידן, מפני שהם שומא ודרכן לנשר אלא א"כ יביא אחרות אחר שהגדיל, ומ"מ אם מוצאין לו שתי שערות אחר שהגדיל³⁹ לא חיישינן שמא היו קודם לכן וסופן לנשר, ששומא לא שכיח.

וכן קטנה על אף שלענין יבום כשהיא מבת ג' שנים⁴⁰ ויום אחד ביאתה ביאה לכל דבר, ואם בא עליה יבם קנאה קניין גמור והיא אשתו לכל דבר, ואם בא להוציאה מוציאה בגט. אבל לענין חליצה אינה חולצת עד שתגדיל, והוא שתהא בת י"ב שנים ויום אחד, ויבדקה שהביאה ב' שערות. ואפילו בדיעבד אין חליצת קטנה חליצה⁴¹.

אין שתי שערות⁴² סימן גדלות אלא א"כ באו מי"ב שנה ואילך, אבל אם באו קודם לכן אפילו תוך שנת י"ב השיבי כשומא, ואינה נחשבת גדולה על ידם עד שתביא אחרות אחר י"ב שנה. ויש אומרים שאם הביאה שערות ביום אחרון של שנת י"ב חשובה גדולה. אולם כשמוצאין לה שערות אחר הזמן ולא בדקה קודם הזמן מחזיקין אותה כגדולה אפילו לחליצה, ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן.

ויש אומרים שאם נראו בה שתי שערות קודם י"ב שנה ועודם עליה אחר י"ב שנה אף על פי שלא הביאה שערות אחרות אחר י"ב שנה חשובה כגדולה למיאון, ואעפ"כ חשובה כקטנה לחליצה, דאזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא, וכן אם ספק אם הגיעה ל"ב שנה או לא אזלינן גם כן לחומרא.

ז. ואלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנים

מצות עשה לתת ממה שיש לנו לעבד עברי⁴³ בזמן שיצא מתחת ידנו לחרות ולא נשלחנו בידים ריקניות. שנאמר (דברים טו פסוק יד) העניק תעניק לו

³⁹ ואם חליץ אחר י"ג ולא נבדק ואחר זמן בדקו אותו ומצאו לו שערות אי מחזקי' אותו בגדול למפרע ע' בח"מ סי' ל"ה ומ"ש שם. פ"ת שם ב

⁴⁰ שו"ע ונו"כ שם ד

⁴¹ ב"ש שם ד. ונ"ל טעמא משום דחליצה בדידה תלה רהמנא וחליצה נעלו, ואיפטר בה את עצמה, ואין מעשה קטנה כלום. לבוש שם

⁴² שו"ע ונו"כ אבהע"ז קנה יד

⁴³ סה"מ עשה קצו, ספר החינוך פרשת ראה מצוה תפכ

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

וכל המשלה עבדו⁴⁴ או אמתו ריקם עובר בלא תעשה שנאמר (שם פסוק יג) לא תשלהנו ריקם⁴⁵. ואינו לוקה שהרי הכתוב נתקן לעשה שנאמר העניק תעניק לו, ועוד שהוא לאו שאין בו מעשה⁴⁶.

אחד⁴⁷ היוצא בסוף שש שנים, או שיצא ביובל, או במיתת האדון, או בשטר שחרור, וכן האמה העבריה שיצאת באחד מכל אלו, או בסימנין, וכן נרצע שיוצא ביובל, או במיתת האדון, הרי אלו מעניקין להם.

וכבר התבאר לעיל דף יד: שי"א⁴⁸ שמוכר עצמו אין מעניקין לו ורק מכרוהו ב"ד או אמה העבריה מעניקין להם. וי"א⁴⁹ שגם מוכר עצמו בכלל הענקה.

י"א⁵⁰ שבמכרוהו ב"ד בין מסר לו, ובין לא מסר לו שפחה כנענית הרי הוא בכלל הענקה⁵¹, וי"א שאף במכרוהו ב"ד, אם לא מסר לו רבו שפחה כנענית אינו בכלל הענקה.

ח. ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה אמה

העבריה ומציאתה לאביה ואין לרבה אלא שטר בטלה

בלבד ... דאיתיה לאב ... למעוטי אחין

⁴⁴ רמב"ם עבדים פ"ג הי"ד ומשנה למלך שם

⁴⁵ ועיין במנחת חינוך מצוה תפא אות ו שדן אם בשעת יציאת העבד היה האדון הרש או שומה, שנראה דפטור ולא שייך שעבוד, דהשעבוד הוא מחמת המצוה והנהו לאו בני מיעבד מצוה נינהו ועיי"ש עוד מה שכתב בזה ועיין שו"ת עמק הלכה חלק א סימן כה שפלפל בדבר וכתב שאפשר שתלוי זה אם הענקה היא שר הפעולה שעבד בה או משום חסד וחנינה שהננה התורה לעבד כשיוצא לחרות ואכמ"ל וכתב עוד נ"מ באם מת העבד קודם שיצא לחרות

⁴⁶ ולפיכך אפילו שרף את נכסיו שחייב מהם הענקה ושוב אין לו ממה לשלם וא"כ אינו יכול לקיים העשה מ"מ אינו לוקה כיון שאין בו מעשה (משנה למלך שם הי"ד)

⁴⁷ שם

⁴⁸ רמב"ם שם הי"ב כתנא קמא בקידושין ט"ו ע"א.

⁴⁹ דעת התוס' שם ד"ה ואידך, דהלכה כר' אלעזר דגם מוכר עצמו יש לו הענקה

⁵⁰ במשנה למלך שם הי"ב אבל הביא הרב מוהרי"מ (דף י"א)

⁵¹ ואם אינו יכול למסור לו שפחה כנענית וכגון שיש לו אשה ובנים א"כ אינו בכלל הענקה (מנחת חינוך מצוה תפא אות א)

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר לעיל דף טו. שהענקה שחייב האדון לתת בעבד⁵² עברי, היא לעצמו, ואין בעל חוב גובה הימנו⁵³. וי"א⁵⁴ שבעל חוב גובה מיד העבד, אך אין האדון מגבה לבעל חוב.

וענק אמה העבריה⁵⁵ וכן מציאתה, לאביה. ומ"מ צריך לשלם לאדון שכר הבטלה⁵⁶. וזה דוקא שהיתה עסוקה במלאכתה ומצאה מציאה, אבל אם האדון אמר לה ללקט לו מציאות מציאותיה לרבה⁵⁷

ואם מת אביה קודם שיבא לידו⁵⁸ הרי הן של עצמה ואין לאחיה בהם כלום, שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנו.

ט. מכאן שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו

כבר התבאר במסכת כתובות דף מג. שבת⁵⁹ הניזונית מן האחין ממה שירשו מנכסי אביהן אחרי מותו, מעשה ידיה ומציאותיה לעצמה ולא של

⁵² רמב"ם שם פרק ג הלכה טו

⁵³ וכן נראה מדבריו בפירוש המשנה שכתב ואין לב"ח שום זכות בו ולא יגבה חובו מזה משום דרחמנא זכי ליה לעבד ואין לב"ח שיעבוד על אותם הנכסים וכן דקדק מוהרי"ם ז"ל מדברי רבינו הללו. ומעמא דת"ק משום דהענקה הוא מדין צדקה ושנינו בתוספתא מעשר עני אין משלמין את החוב וה"ה צדקה וכמו שכתוב במרדכי פ"ק דב"ב נ"חא דכיון דמדמי הענקה לצדקה א"כ כי היכי דבצדקה אפילו לאחר שבאה ליד העני אין ב"ח גובה הימנו ה"ה הענקה דאפילו לאחר שבאה ליד העבד אין ב"ח גובה. ועוד דכיון דמעמיה רחמנא דיניה דר' נתן בהענקה, שמעת מינה אין שיעבוד הב"ח חל על אלו המעות משום דרחמנא זכי ליה לדידיה וא"כ אפילו לאחר שבאו ליד העבד אין ב"ח גובה הימנו משום דאין לו שיעבוד על אותם נכסים. משנה למלך שם ועיין שער המלך ואבן האזל שם.

⁵⁴ רש"י כאן ד"ה ולא לבעל חובו – אין האדון מחוייב להגבות הענקו לבעל חובו ומשום דסבירא לן בעלמא כרבי נתן דאמר הנושה בחברו מנה וחברו בחברו מוציאין מזה ונותנין לזה איצטריך למעוטי הענקה מהאי דינא. ועיין שער המלך שם שכן נרא' שהוא דעת האיכא מ"ד שכתב בעה"ת שער כ"א ח"א, וקצת צ"ע שהרי הענקה אינה בקרקעות וא"כ בעל חוב אינו גובה אלא ברצון העבד.

⁵⁵ רמב"ם שם

⁵⁶ וכ"כ הריטב"א בחידושו ולא ידעתי למה השמיטו הרמב"ם מל"מ שם

⁵⁷ כן כתב הרמ"ה הביאו הריב"ה בח"מ סימן ע"ד. שם

⁵⁸ עיין כס"מ שהקשה שאפילו בא לידה יורשים האחיים, ועיין משנה למלך שם שמוהרי"ם כתב במהדורא שניה דאי יצאה בחיי האב אינו מוריש דשאני הענקה ממעשה ידיה וכמו שחילק שם ולפי דבריו אפשר דאפילו בא לידה אינו מוריש כל שלא בא לידו ולפי זה אתו דברי רבינו כפשטן. ועיין כאן האזל שכתב אבל לדעתי אין דברי המל"מ נכונים דודאי בזה שכתב המהרי"ם לחלק בין הענקה למעשה ידיה כ"ז שלא נכתה דבריו ברורים, דמעשה ידיה כיון שכבר נתחייב זה שעשתה אצלו כבר זכה בהן האב והם של האחין כשמת האב, אבל הענקה אינו התחייבות ממון גמורה וכ"ז שלא נתן האדון עוד לא זכה האב, אבל לענין זה שפיר למד הכ"מ דאם כבר באה הענקה להבת שכבר זכה בהם האב והם שלו יזכו בהם האחין לאחר מיתתו אף קודם שבאו לרשות האב כמו שזכו האחין במעשה ידיה שנתחייב בהם מי שעשתה אצלו אף דאכתי לא באו לרשות האב, ולכן דברי הכ"מ ברורים.

⁵⁹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז ק"ב ב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

האחין, ואף על פי שהיא קטנה ואילו היה אביהם חי היו מעשה ידיה שלו. אפילו אינו מפרנסה, האחין אינן זוכין במעשה ידיה אף על פי שמפרנסין אותה מנכסי אביהן, דכתיב גבי עבדים כנענים (ויקרא כה פסוק מו) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אִתָּם לְבָנֵיכֶם אֲחֵרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אֲחֵזָה, ודרשו ז"ל אותם מיעוטא הוא, כלומר אותם העבדים אתם מנחילין לבניכם ואין אתם מנחילין בנותיכם לבניכם, מגיד שאין מוריש זכות שזכתה לו התורה בבתו לבנו⁶⁰.

י. וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפְשֵׁי מַעֲמֵךְ מִי שִׁשְׁלֹוֹחוֹ מַעֲמֵךְ יֵצֵא בֹרַח וְיֵוצֵא בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף שְׂאִין שִׁלְוֹחוֹ מַעֲמֵךְ

היוצא בגרעון כסף⁶¹ אין מעניקין להם שנאמר (שם) וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפְשֵׁי מַעֲמֵךְ, וזה לא שלחו חפשי, אלא העבד נתן שאר הדמים שנשאר לו לעבוד בהן, ואחר כך יצא.

אולם זהו רק כשהיה בעל כרחו של האדון, אך אם היה ברצונו חייב להעניק לו⁶².

אם ברח ופגע בו יובל כשהוא בורח ויצא לחירות, אינו חייב להעניקו, זה כלל⁶³, כל ששילוחו מהאדון, ואין העבד עושה בעל כרחו, צריך האדון בשעת יציאה ליתן לו הענקה, ואם אינו נותן לו עובר בלא תעשה ועשה.

יא. מִנֵּיין לְבֹרַח שְׁחֵיב לְהַשְׁלִים

אחד המוכר⁶⁴ עצמו או שמכרוהו ב"ד וברח חייב להשלים שש, ואם פגע בו יובל יוצא לחירות⁶⁵. וי"א⁶⁶ שאינו יוצא אלא צריך להשלים.

⁶⁰ משא"כ גבי אלמנה הניזונית מן היורשים נתבאר לעיל דמעשה ידיה של יורשים ומציאתה לעצמה אבל בתו אפילו מדרבנן לא תיקנוד ניהא ליה בהרוחה דידה וגם מעשה ידיה של עצמה. ח"מ שם ו וב"ש ה

⁶¹ רמב"ם עבדים פ"ג הי"ד טו ומשנה למלך שם

⁶² ברצון האדון בודאי מעניק לו דשילוחו מעמך וגם אינו בכלל גרעון כלל רק הוא כמו שטר שחרור דלא גרע מעבד כנעני. מנ"ח שם ד

⁶³ מנחת חינוך תפא אות א

⁶⁴ רמב"ם שם פרק ב הלכה ד

⁶⁵ כמבואר להלן דף יז.

⁶⁶ ובסמ"ג כתב ואם פגע בו יובל יצא בד"א בחלה אבל בברח אין היובל מוציא כדאיתא בירושלמי דקידושין מ"ט זה ברשותו וזה אינו ברשותו עכ"ל ויש לתמוה למה דחה נמרא דידן מפני הירושלמי. כסף משנה שם, ועיין לח"מ מה שתירץ ובמשנה למלך כתב שצריך להשלים מדין תשלומין כפורע חובו של חבירו ואהני ליה יובל שמוציאו מעבדות. וכ"ת אי הכי צריך להשלים ליחייב בהענקה לבסוף כמו שהקשו בתחלה בורח השלמה בעי ופירש"י ז"ל ולאחר השלמה הרי הוא כיוצא בשנים ועניקהו הכא נמי נימא הכי הא לא קשיא

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

דשאני התם דקודם השלמה דין עבד לו וא"כ לאחר שהשלים שיצא מעבדות דין הוא שיהא חייב בהענקה כשאר עבדים שחייבה תורה להעניק להם כשיצאו מעבדות אבל הכא אף קודם השלמה בן חורין הוא דהא יובל מפיק ליה מעבדות וא"כ ליכא שלוח עבדו שיהא חייב בהענקה וכ"כ הרשב"א ואף שחזר בו וכתב דכיון שפגע בו יובל שוב אינו משלים אפילו מדין תשלומין כפורע חובו מ"מ הסמ"ג פירש כן כדי להסכים גמרא דידן עם הירושלמי.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה
<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>